

Divéki Éva: Kártyázzunk vagy nyomtassunk? Hogyan bocsássunk ki cafetéria utalványokat elektronikus formában?*

Az utóbbi időszakban több olyan kezdeményezés is felmerült a kormányzat részéről, amely az utalványpiac elektronizálása felé mutat, a kezdeményezések egy része pedig már a konkrét megvalósítás fázisába jutott. A társadalmi szinten, technikai és „üzleti” szempontból is hatékony megvalósítás érdekében a hazai utalványinfrastruktúrával kapcsolatos legfontosabb szempont, hogy elektronikus alapon működjön. Az utalványokat a már működő bankkártyás infrastruktúrán (illetve annak bővítésével) szükséges elfogadni úgy, hogy a rendszer lehetőséget adjon egymással versengő magánszolgáltatók (kibocsátók, elfogadók) bekapcsolódására. A cikk megírását az motiválta, hogy az idei évre az utalványpiac jelentős átalakuláson ment keresztül a vonatkozó adókedvezmények változása miatt. Az átalakulás az elektronizáció irányába mutat, de a jelenleg még papír alapon működő, állam által támogatott utalványpiaci szegmensek esetében is jelentős előnyöket lehetne elérni a további elektronizációval.

AZ UTALVÁNYPIAC MÉRETE ÉS JELENTŐSÉGE MAGYARORSZÁGON

A közelmúltban egyre erőteljesebben fogalmazódtak meg különféle hazai önkormányzati és kormányzati körökből olyan elképzelések, amelyek az utalványpiacra, valamint (az ezen piac akár egy részelemének is tekinthető) szociáliskártya-rendszerekre vonatkozó (központi vagy helyi) terveket vázolnak. Ezek közül több kezdeményezés már a megvalósítás és működés fázisába is jutott. Az utalványok piacának növekedése nemzetközi jelenség, amit mutat, hogy a vezető kártyatársaságok, illetve a velük együttműködő bankok is szemmel láthatóan figyelmet fordítanak a piaci szegmensre.¹

Az idei évre az utalványpiac jelentős változáson ment keresztül, az utalványok kibocsátását motiváló adókedvezmények mértéke változása miatt. A jelentős forgalmat elérő utalványpiaci szegmensek az állam által a munkáltatóknak nyújtott, a béren kívüli juttatásokhoz kapcsolódó adókedvezmények miatt tudták piaci méretüket elérni. Ha ehhez hozzávesszük, hogy egy (véltetően szintén utalvány formájában megjelenő) szociáliskártya-konstrukció szintén az állami szabályozás miatt érhet el jelentős piaci méretet, akkor levonható az a következtetés, hogy hazánkban az

utalványpiac legfőbb „szponzora” a magyar állam, az általa adott adókedvezményen vagy szabályozáson keresztül.

2011 folyamán láttak napvilágot az utalványok megváltoztatására vonatkozó kormányzati elképzelések. A tavalyi év során több olyan kezdeményezés is felmerült a kormányzat részéről, amely a papír alapú utalvány piacának elektronizálása irányába hat. Ennek egyik már megvalósult példája a Széchenyi Pihenő Kártya (SZÉP Kártya)², amely kezdetben a papír alapú üdülési csekk kiváltására létrejött elektronikus utalványkártya. Jelenleg az Erzsébet-utalvány papír alapú, de a közgazgatási és igazságügyi miniszter 39/2011. KIM rendelete az Erzsébet-utalvány kibocsátásáról szintén lehetővé teszi az utalvány elektronikus formában történő kibocsátását is. Felmerült már a szociális juttatások készpénzben történő kifizetése helyett a támogatás összegének szociális kártyára történő utalása (ez pl. Budapesten az I. kerületben a megvalósítás fázisába jutott), erre nemzetközi szinten is több példát találunk (pl. Szlovákia, USA).

Az elektronikus utalványok az egészségpénztári kártyáknál terjedtek el leginkább. Ezekben a megoldásokban közös, hogy a bankkártyák már meglévő POS-terminál³ infrastruktúráján fogadtatják el ezeket a kereskedőkkel. Hasonló módon, banki háttérrel működik a SZÉP Kártya is.

* Jelen cikk a szerző nézeteit tartalmazza, és nem feltétlenül tükrözi a Magyar Nemzeti Bank hivatalos álláspontját.

¹ A nemzetközi kártyatársaságok és kártyakibocsátó bankok terminológiájukban az utalványok piaci szegmensét az ún. „pre-paid” (előre fizetett) kártyák kategóriájába sorolják be, tehát alapvetően ezen kártyatípusokat mint terméket ajánlják az utalvány jellegű megoldásokhoz.

² A SZÉP Kártya koncepciójáról lásd a „A SZÉP Kártya jelenlegi rendszerének értékelése a fenti alapelvek fényében” című fejezetet.

³ POS (point of sale terminal): elektronikus úton működő, bankkártya-elfogadó terminál.

Pontos adatok a hazai utalványpiac méretére vonatkozóan nem állnak rendelkezésünkre, becslések szerint a piac nagysága (az éves forgalom alapján, nem számítva másodpiaci tranzakciókat) 100 és 300 milliárd Ft között volt. A legnagyobb forgalmú szegmenst korábban az ételutalványok és az üdülési csekkok tették ki, mindkettő papír alapú volt.

A cikkben azokat az alapelveket vázolom fel, amelyek figyelembevételre fontos ahhoz, hogy társadalmi szinten, technikai és „üzleti” szempontból is hatékonyan valósuljon meg az utalványok kibocsátása.

Azt a társadalompolitikai kérdést, hogy egyáltalán legyenek-e állam által támogatott fogyasztási formák és így utalványtípusok, a cikk nem kívánja részletezni. Ha azonban a gazdaságpolitika úgy dönt, hogy ilyenek legyenek, akkor fontos, hogy ezek használata a lehető legnagyobb társadalmi hatékonyság mellett történjen.

A hazai utalványinfrastruktúrával kapcsolatos legfontosabb szempont az, hogy elektronikus alapú legyen, és a már működő bankkártya-infrastruktúrán (illetve annak bővítésével) fogadják el az utalványokat úgy, hogy a rendszer lehetőségét adjon egymással versengő magánszolgáltatók (kibocsátók, elfogadók) bekapcsolódására.

AZ UTALVÁNYOK ELEKTRONIZÁLÁSÁBAN NAGYMÉRTÉKŰ HATÉKONYSÁGJAVULÁS REJLIK

A papír alapú utalványoknak sok hátránya van, amelyek túlnyomó többsége az elektronikus utalványok használatával jelentősen mérsékelhető. Az utalványpiac elektronizálásában jelentős hatékonyságnövekedési potenciál van.

A papírutalványok hátrányai és hosszú távú költségei jelentősek:

- Feldolgozási költségük jelentős, az utalványokat a készpénzhez hasonlóan előállítani, szállítani, szortírozni, megszámlolni, tárolni és megsemmisíteni szükséges.
- A vásárlás alkalmával az utalványok birtokosai a címletek problémájával szembesülnek a rögzített címletstruktúra, valamint a visszaadás hiánya/tilalma miatt. Ezért a fizetési tranzakciók során az utalványokat az esetek túlnyomó többségében készpénzzel kell kipótolni. Ez a címlet-probléma a fizetési folyamat hosszát is növeli, valamint a szükséges készpénz hiányában a tranzakció elmaradásához is vezethet. Szintén ebbe a problémakörbe tartozik, hogy a kis címletek esetében sokáig tarthat a fizetéshez szükséges mennyiségű utalvány megszámlolása.

- A papírutalványok (a cafetéria utalványok esetében nem az elsődleges célnak megfelelő) másodpiaca nem kontrollálható, és nagy méreteket ölthet. Gondoljunk csak arra, hogy anekdotikus információk szerint az esetek egy jó részében a hipermarketekben jelent meg a kisebb kereskedők által elfogadott utalványforgalom egy része, azaz az utalványért cserébe, az azt korábban elfogadó kiskereskedők az áruházláncokban árut vettek.

- Jelentős méreteket ölthet a papír alapú utalványok diszkontált értéken történő eladása, készpénzre váltásra. Így az utalványokkal elérni kívánt társadalmi cél szintén sérül. Nem azt vásárolnak belőle, amire azt szánták.

- Akkor is sérül a társadalmi szempont, ha az utalványt nem a célnak megfelelően vásárolják le, pl. porszívót vásárolnak az ételutalványból olyan üzletben, ahol élelmiszer és műszaki cikk is kapható. A papírutalványok esetében ezt ellenőrizni, nyomon követni jóval nehezebb, csaknem lehetetlen.

- Jelentős mértékű lehet a papírutalványok megvásárlási és visszaváltási díja.

- A papírutalványokkal sokkal könnyebb a hamisítás, visszaélés büntetést elkövetni.

Az utalványpiac elektronizálása számos pozitív hatással járna együtt, és nagymértékű hatékonyságjavulást eredményezne:

- A feldolgozás költségei döntő mértékben csökkennek, nincs szükség a papír alapú utalványokkal kapcsolatban a fent felsorolt tevékenység egy jó részének elvégzésére.

- Címletproblémák nincsenek. Mindenki annyit fizet az elektronikus utalványokkal, amennyit szükséges, amennyi az áruért/szolgáltatásért cserébe jár. Nem kell a fizetendő összeget készpénzzel kipótolni, a tranzakció emiatt nem marad el. A fizetési folyamat így gyorsabb lehet.

- Nincs másodpiac, ugyanis a tranzakciók az elektronikus rendszerben tisztán nyomon követhetők, nem lehet azt készpénzért diszkontált áron eladni vagy nem a jogosult által beváltani.

- Könnyebben biztosítható, hogy az utalványt a tényleges célnak megfelelően használják fel.

- Az elektronikus tranzakciók nyomon követhetősége az érintett szektorokban segíti a forgalom kifejlesztését, az állam számára láthatóvá tételét.

- Az elektronizálással növelhető az utalványkibocsátás biztonsága, ezáltal a céltől függően a lejárát korlátozottsága megszüntethető, vagy a lejárat idő lényegesen kitolható.

ALAPVETŐ SZEMPONTOK AZ UTALVÁNYOK ELEKTRONIZÁLÁSA SORÁN

Ahhoz, hogy az utalványok elektronizálásában rejlő fenti előnyök kiaknázhatóak legyenek, az elektronizációt bizonyos szempontok figyelembevételével célszerű végrehajtani. Az utalványok elektronikussá tétele jelentősen javíthatja ugyan a hatékonyságot, de sok múlik azon, hogy a gyakorlatban miként is valósul meg az elektronizáció, így a következő részben azokat a szempontokat ismertetem, amelyeket célszerű figyelembe venni a társadalmi hatékonyság szempontjából lehető legnagyobb javulás elérése érdekében.

A már létező bankkártyás infrastruktúrát és szabványokat célszerű használni

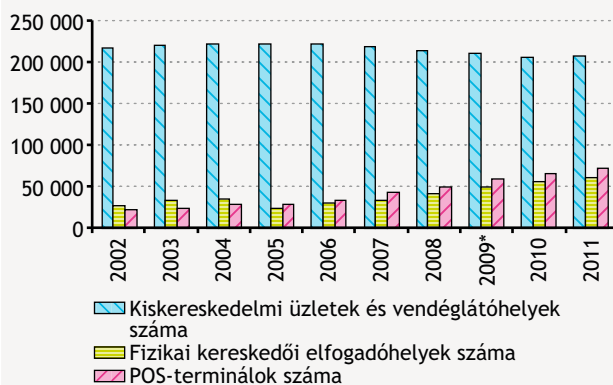
Az elektronikus utalványok elfogadására a már meglévő, a bankkártyák által is használt POS-infrastruktúrát célszerű felhasználni, és ennek az infrastruktúrának a bővítésével célszerű az elektronizációt végrehajtani. Mindez nem jelenti azt, hogy az utalványok elektronizálásának a hitelintézetek üzleti érdekeinek mentén kell történnie. Mindössze azt jelenti, hogy ugyanazon szabványokat és berendezéseket célszerű használni az elektronikus utalványok elfogadására, mint amit a bankkártyák esetében használnak, mert enélkül a kétféle piac fejlődéséből fakadó szinergiák vesznének el.

Az elektronikus utalványok elterjedése az egészségpénztári kártyákhoz hasonlóan a bankkártyás fizetések számának növekedését is elősegíthetné, mert az elektronizáció hozzájárulhat a bankkártyát is elfogadó POS-hálózat intenzívebb kiépítéséhez, azaz olyan helyekre is kerülhet POS-terminál, ahol eddig nem volt. A meglévő banki POS-infrastruktúrát használó utalványmegoldás tehát azért a leghatékonyabb választás, mert ezáltal nincs szükség új, párhuzamosan kiépítendő POS-terminál és központi elszámolási infrastruktúra létrehozására.

Az 1. ábra a kiskereskedelmi és vendéglátó-ipari egységek számának az alakulását mutatja KSH-adatok alapján, valamint a kereskedői elfogadóhelyek és a POS-terminálok számának alakulását az MNB adatai alapján. Az ábrán jól látható, hogy a kereskedői elfogadóhelyek száma folyamatosan bővül, és 2011 második félévében számuk meghaladta a 60

1. ábra

A kiskereskedelmi és vendéglátó-ipari egységek, a bankkártyát elfogadó fizikai kereskedői elfogadóhelyek és a POS-terminálok számának alakulása 2008–2011

* A 2009-es adatok részben becslésen alapulnak, mert 2009-re vonatkozó adat a KSH honlapján nem érhető el.

Forrás: KSH, MNB-statisztikák.

ezret annak ellenére, hogy a vendéglátó-ipari és kiskereskedelmi egységek száma az időszak egy jó részében csökkent.

A bankkártyákra telepített utalványok elfogadása csak azon kereskedők/vendéglátók részéről igényelne többletberuházást, amelyeknél jelenleg semmilyen POS-terminál nincs. Mindez nagyon jelentős mértékben növelheti a bankkártyás elfogadóhálózatot is. Fontos megjegyezni, hogy mivel ugyanazon infrastruktúra szolgálja ki a bankkártyával és az elektronikus utalványokkal történő fizetéseket, a két piac dinamikája összeadódhat a hálózat bővülése szempontjából.

A bankkártya-infrastruktúra nem korlátozza csak a bankokra a potenciális kibocsátók, elfogadók, közreműködők körét, hiszen ahhoz az EU pénzforgalmi irányelvének hazai implementálása óta bármely pénzforgalmi szolgáltató (egyéb hitelintézetek, posta, pénzforgalmi intézmények és akár a Magyar Államkincstár) is hozzáférhet.

Az elektronikus fizetések széles körű elterjedése pedig a fizetések társadalmi költségeinek csökkentésén⁴ keresztül a közjó irányába tett lépésnek tekinthető. Jelentős megtakarítást lehetne ugyanis elérni társadalmi szinten azzal, ha teljességében áttérnénk az elektronikus fizetésekre. Ezenkívül az elektronikus fizetések elterjedése a tranzakciók nyomán követhetőségén, valamint a készpénzhasználat csökkentésén keresztül nagymértékben hozzájárulhatna a gazdaság kifehéredéséhez is.

⁴ Turján et al. (2011).

A díjakat és a szerződési feltételeket az állam kontrollálja

Az adókedvezményekkel támogatott utalványok kibocsátásának oka valamely társadalmpolitikai cél elérése. Így az utalványokat „pántlikázott pénznek” is tekinthetjük, amelyek akkor hasznosulnak a legjobban, ha azokat hatékonyan, célnak megfelelően használják fel.

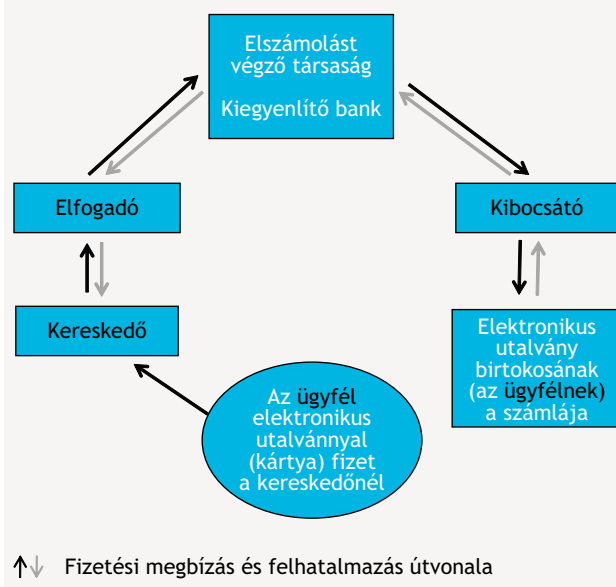
A kívánt társadalmpolitikai cél elérése érdekében is szükséges lenne, hogy az állam által kibocsátott vagy támogatott utalványok esetében az államnak erős kontrollja valósuljon meg az utalványhoz kötődő piaci szolgáltatások árazási és szerződési feltételei felett. El kell kerülni azt a szituációt, hogy az állam egy adott szolgáltatóra (pl. egyetlen bankra) bizza az elektronikus utalványok kibocsátásának és elfogadásának megszervezését, monopolhelyzetbe hozva ezáltal a szolgáltatót és kezébe adva azt a lehetőséget, hogy a saját érdekei szerint alakítsa ki a szolgáltatások által elkért díjakat és a szerződési feltételeket. Mind a kibocsátás, mind az elfogadás megszervezését több, egymással egyébként versengő szolgáltatónak kellene elvégeznie.

A releváns szerződési feltételeket és az utalványhoz kötődő árazási körülményeket az államnak kellene megszabnia versenysemleges módon, és azok betartását pedig meg kell követelnie. Fontos kiemelni, hogy a rendszerben felszámított összes díj esetében állami kontroll szükséges, vagy legalábbis a díjak maximális mértékének megállapítását az államnak kellene felvállalnia.

Négyponthoz kell kialakítani

Az utalványelfogadás rendszerének nyitott, négyponthoz kellene lennie. Négyponthoz azt nevezzük, amelyben az elfogadás rendszere (vagyis az elfogadó) független a kibocsátótól abban az értelemben, hogy az elektronikus utalványkártya birtokosával (ügyféllel) kapcsolatban álló intézmény (kibocsátó) nem kell hogy ugyanaz legyen, mint az utalványt elfogadó kereskedővel kapcsolatban álló, a rendszerbe őt bekapcsoló intézmény. (A rendszer négy pontját lásd a 2. ábrán: ügyfél, kereskedő, kibocsátó, elfogadó.) Ezekon kívül természetesen az elektronikus utalványok esetében további szereplők még az elektronikus utalványokat a munkavállalók számára megvásárló munkáltatók, a kibocsátók szerződött partnerei (őket a 2. ábrán nem tüntettünk fel), valamint az elszámolást és a kiegyenlítést végző intézmények (az ábrán ezek az intézmények szerepelnek).

2. ábra
A négyponthoz rendszer egyszerűsített ábrája

Az elfogadó és kibocsátó intézményt a rendszer előre lefektetett és közös szabályai kapcsolják össze. A nyitottság azt jelenti, hogy bármely a rendszer által megszabott feltételeknek (díjak, hozzáférési szabályok, minimális szolgáltatási szint stb.) megfelelő intézmény lehet elfogadó, illetve kibocsátó intézmény.

Fontos momentum, hogy az elfogadó kereskedők ne legyenek arra kényszerítve, hogy a kibocsátókkal egyenként kelljen szerződnie az elektronikus utalványkártyák elfogadására. Magának a rendszernek a tulajdonosa az állam legyen, azaz a rendszert „ne adják el” egy profitorientált szolgáltatónak. Tehát minden, a rendszer használatának szabályaira, díjaira, a hozzáférésre vonatkozó döntést az állam hozhat csak meg versenysemleges módon. Mindez azonban nem jelenti azt, hogy technikai jellegű szolgáltatások ne lennének kiszervezhetőek. A technikai jellegű szolgáltatások kiszervezésével azonban ne kerüljön a piac egy monopolhelyzetű szolgáltató kezébe. Ez a négyponthoz modell mind az elfogadói, mind a kibocsátói oldalon lehetővé teszi a szolgáltatók közötti hatékonyságot növelő versenyt.

Jelenleg (2011) a bankkártyás hálózatban, amely a két nemzetközi kártyatársaság (VISA, MasterCard) hálózatait jelenti, Magyarországon 27 kibocsátó és 10 elfogadó intézmény van.⁵

⁵ A nemzetközi kártyatársaságok hálózatait úgy kell érteni, hogy azok kontrollálják a hálózatuk működési szabályait és a pénzforgalmi szolgáltató által fizetendő díjakat (pl. bankközi jutalék, kártyatársasági díjak), azonban a fizikai infrastruktúra nem az ő tulajdonukban van, hanem a hozzájuk kapcsolódó pénzforgalmi szolgáltatók tulajdonában. Ez utóbbiak jellemzően ugyanazt a saját infrastruktúrát használják a VISA-hálózatban, valamint a MasterCard-hálózatban elszámolt tranzakciók feldolgozására is. E fizikai infrastruktúra harmadik vagy negyedik célra való használatát a nemzetközi kártyatársaságok nem kontrollálják és nem gátolhatják.

Nagyon alacsonyan kell megszabni a bankközi jutalék mértékét

Az elektronikus utalványok esetében nem szükséges bankközi jutalékot felszámítani, vagy nagyon alacsonyan kell megállapítani annak mértékét. A bankközi jutalék az a díj, amelyet az elfogadó bankja a kibocsátó bankjának fizet a kártya elfogadásakor. (Ettől különbözik a kereskedői jutalék, amelyet a kereskedő a saját bankjának, az elfogadó banknak fizet a kártyaelfogadásakor.) A bankközi jutalék alapvetően mindkét oldalon torzítja a versenyt. A cél az lenne, hogy mind a kibocsátói, mind az elfogadói oldal a saját maga által igénybe vett szolgáltatásokért világos, átlátható rendszer szerint fizessen. Kétoldalú piacokon, mint amilyen ez a piac is, a két oldal költségeinek megosztásától független árazással befolyásolható ugyan az egyik vagy másik oldal intenzívebb fejlődése, de ez nem feltétlenül eredményezi az erőforrások költséghatékony felhasználását.

Fel lehet használni a nemzetközi kártyatársaságok tapasztalatait

Az utalványok elektronizálása során szükség lehet nemzetközi kártyatársaságoknak a kártyarendszerek kialakításában és elszámolásában szerzett tapasztalataira, valamint célszerű ugyanazon szabványokat használni, mint amelyeket a bankkártyák esetében már használnak. Ez azonban nem kell azt jelentse, hogy egy nemzetközi kártyatársaság legyen a rendszer tulajdonosa vagy, hogy azok érdemben beleszóljanak az utalványrendszerek szabályaiba.

A díjakat és a szabályokat transzparens módon közzé kell tenni

Az elektronikus utalványokra vonatkozó díjmértékek legyenek transzparensak és nyilvánosak mind az utalványt elfogadók, mind a kibocsátók esetében. Ennek érdekében a kibocsátó az üzleti feltételei változtatását a pénzforgalmi jogszabályokban meghatározottakhoz hasonlóan, az életbelépését 60 nappal megelőzően a partnereivel ismeresse meg. Ezáltal lehetőséget kell adni a partnereinek arra, hogy a változtatásról időben értesüljenek, és egy számukra esetlegesen kedvezőtlen változtatás esetén a szerződésüket szükség esetén felmondják és más szolgáltatóval szerződjenek. A megismertetés a szerződött partnerekkel írásban (pl. levélben és e-mailben), a nem szer-

ződött partnerek esetében pedig országos vagy regionális napilapban és elektronikus úton, interneten történjen meg.

Hosszú távon az on-line nyilvántartási és engedélyezési rendszer a kedvezőbb

A bankkártyás elfogadói infrastruktúrán megvalósított elektronikus utalványrendszer két alapvető modellt követhet a fizetési műveletek jóváhagyása és az utalványok tárolása tekintetében.

Alapulhat a betéti kártyákhoz hasonló on-line engedélyezésen, amikor az utalvány értékét a kibocsátó központi adatbázisa (számlavezető rendszere) tárolja, és minden egyes fizetési műveletnél ezen rendszerrel történő kommunikáció alapján kerül sor a fizetési művelet jóváhagyására (van-e elérhető egyenleg, az egyenleg frissítése, a kereskedő számára az adott utalványösszeg jóváírásának garانتálása).

Van nemzetközi példa arra, hogy utalványrendszereket off-line megoldásra alapítanak. Ebben az esetben nincs központi engedélyezés, jóváhagyás, az utalványegyenleget maga a kártya tárolja. Ekkor nincs szükség a kibocsátóval való kommunikációra, ezért a fizetési művelet gyorsabb lehet, és a megoldás implementálása is egyszerűbb. Ugyanakkor súlyos hátrányai az off-line megoldásnak a csalásokkal, visszaélésekkel szembeni sokkal nagyobb kitettség,⁶ illetve az is, hogy amennyiben az utalványokat tulajdonló kártyabirtokos elveszíti a kártyát, úgy elvesztette az utalványait is, hiszen ebben a rendszerben nincs lehetőség letiltásra.

Összességében, bár a kezdeti implementáció költségesebb, hosszabb távon az on-line megoldásokat érdemes választani, mert sokkal kényelmesebb és ellenőrizhetőbb a rendszer mind a kibocsátó, szabályozó, mind az utalvány tulajdonosa szempontjából. A két megvalósítási forma közötti különbség a telekommunikációs és informatikai költségek folyamatos csökkenésével szűkül, ezért ebből a szempontból egyre kisebb a különbség.⁷

A SZÉP KÁRTYA JELENLEGI RENDSZERÉNEK ÉRTÉKELÉSE A FENTI ALAPELVEK FÉNYÉBEN

A cafetériaautalványok piacán a kormány intézkedései nyomán létrejött a SZÉP Kártya, amellyel a kormány nem titkolt

⁶ Érdemes ennek kapcsán pl. az 1990-es évek elejének telefonkártya-hamisításaira gondolni.

⁷ Utalványpiacok kiszolgálását célozva nemzetközi kártyatársaságok, vagy akár mobilszolgáltatók kínálnak ún. „pre-paid” megoldásokat. Ezekről érdemes tudni, hogy bár korábban a „pre-paid” elnevezést az off-line (klasszikus e-pénz modell) e-pénztárcákra használták, a kártyatársaságok és a mobilcégek megoldásai már ebben a szegmensben is on-line, központi autorizációs megvalósítást feltételeznek. Ezek a megoldások jellemzően csak a feltöltési, valamint a visszaváltási eljárásokban különböznek a klasszikus betéti bankkártya rendszerektől.

szándéka az, hogy piacvezető utalványrendszer legyen ezen a piacon. Az eredetileg az üdülési csekk kiváltását célzó rendszer alkalmas bármilyen más cafetériaelem elektronikus kiszolgálására is.

A SZÉP Kártya koncepciója

A SZÉP Kártya egy, a feltételeknek megfelelő bank által kibocsátható elektronikus utalványkártya, amely a hagyományos POS-terminálokon keresztül használható, valamint lehetőség van telefonos és internetes engedélyezésre/elfogadásra. A SZÉP Kártyát szabályozó kormányrendelet⁸ (a továbbiakban Korm. rendelet) szerint a kártyát több bank is kibocsáthatja, amelyek a feltételeknek megfelelnek. A Korm. rendelet több, a jelenlegi hazai piacon valójában csak közepes, illetve nagybank által teljesíthető feltételt is megszab arra vonatkozóan, hogy ki lehet kibocsátó: legalább 100 ezer db már kibocsátott bankkártya kell hozzá, minden 35 ezer főnél nagyobb településen fiók, legalább két év tapasztalat az elektronikus utalványok kibocsátásában és 25 ezernél több kibocsátott utalványkártya. Információnk szerint eddig az OTP, a K&H és az MKB jelentkezett be kibocsátóként.

A SZÉP Kártya koncepcionális jelentősége az, hogy a papír alapú üdülési csekket egy elektronikus, mind a kereskedői, mind a munkáltatói oldalon lényegesen kisebb költségterheléssel működő konstrukció váltja ki úgy, hogy a meglévő fizikai bankkártyás terminálok (és a mögöttük lévő banki infrastruktúra) használható a rendszer működtetésére.

A Korm. rendelet az utalványkártya felhasználási körét a TEÁOR alapján taxatívén meghatározza: ez a kör a szálláshely-szolgáltatást és a kulturális szórakozást (múzeum, színház, állatkert), sportolást, egészségügyet vagy egyéb szabadidős tevékenységet fed le viszonylag tágan – az étkezés akkor fér bele, ha az éttermi vendéglátáshoz, vagy közvetlenül a szálláshely szolgáltatáshoz kapcsolódik. A gyakorlatban ezt úgy kell elképzelni, hogy a SZÉP Kártyához különböző „zsebek”, vagyis alszámlák tartoznak, amelyek mindegyike külön-külön használható a kártya segítségével. A vendéglátás „zsebbe” legfeljebb 150 ezer Ft, a szabadidős célokat szolgáló részbe 75 ezer Ft, a szálláshely-szolgáltatási részbe 225 ezer Ft támogatás utalható.

A Korm. rendelet szerint a SZÉP Kártya díjai lényegesen alacsonyabbak a jelenlegi papírutalványokra jellemző díjaknál. Egyrészt a SZÉP Kártya kibocsátója kizárólag az egyik oldalon, a kereskedő oldalán terhelhet díjat és legfeljebb 1,5 százalékot. A munkáltató és a munkavállaló közvetlenül semmit nem fizet. Ez a díjterhelés lényegesen kisebb a papírutalványokhoz képest, mert ezeknél nem ritka a mindkét oldali (az utalványt a munkavállalói számára megvásárló munkáltató és az utalványt elfogadó kereskedő) 3–5 százalékos díjterhelés – a teljes díjterhelés így akár a 10 százalékot is eléri.

Az alábbiakban megvizsgáljuk, hogy az előző pontban bemutatott alapelvek fényében a SZÉP Kártya jelenlegi rendszere mennyire képes hatékonyan elérni a kitűzött célokat:

- Pozitív megoldásként értékelhető, hogy a SZÉP Kártya is a banki infrastruktúrát használja, mert ezzel a költségek csökkentése, a hatékonyság növelése, a beruházási igények minimalizálása érhető el. Ezáltal kihasználhatók a két piac, a bankkártya- és az elektronikusutalvány-piac szinergiáiból adódó lehetőségek.
- Szintén kedvező, hogy a rendszert állami kontrollt alkalmazva alakították ki. Kormányrendeletben határozták meg az árazásra vonatkozó feltételeket, az árakat maximum százalékos értéket megszabva alakították ki.
- A SZÉP Kártya jelenlegi rendszere jogi szempontból háromszereplős. Ez azt jelenti, hogy nincs egyértelműen

megteremtve a független kibocsátói és elfogadói oldal, a rendelet nagyrészt a kibocsátóról beszél. Ezzel azt sugallja, hogy a SZÉP Kártya csak az adott kibocsátó hálózatában (elfogadó eszközein) lenne elfogadható. Az elfogadói oldalon csak egy mondat utal a Korm. rendeletben arra, hogy az elfogadás is nyitott: „Az intézmény [...] úgy köteles kialakítani az utalványelfogadás rendszerét, hogy az mind a saját, mind pedig a más gazdasági társaság által működtetett elektronikus elfogadóhelyi terminálon keresztül elérhető legyen”.⁹ Az idézett mondat joghatása értelmezés kérdése, és a pontos helyzet azért is bizonytalan, mert a rendelet szerint a kibocsátó és az elfogadó kereskedő között mindenképpen közvetlen szerződés van, ami viszont jogilag nem egy klasszikus négyponthoz, hanem inkább a háromponthoz (a kibocsátó egyben az elfogadó is) modell felé mutat. A gyakorlat is azt mutatta, hogy egyes esetekben probléma merült fel az elektronikus utalványkártya elfogadásakor abban az esetben, ha az utalványkártya birtokosa nem a kibocsátó

⁸ A Széchenyi Pihenő Kártya kibocsátásának és felhasználásának szabályairól szóló 55/2011 (IV. 12.) Korm. rendelet.

⁹ A Széchenyi Pihenő Kártya kibocsátásának és felhasználásának szabályairól szóló 55/2011 (IV. 12.) Korm. rendelet 7.§ (1).

hálózatában, elfogadó eszközein kívánta a kártyáját használni. Információink szerint a gyakorlatban ezt a hátrányt jelentősen enyhíti, hogy az egyes kibocsátók kölcsönösségi alapon elfogadják vagy el fogják fogadni egymás kártyáit. Egymás kártyáinak pusztán „szívességi” alapon történő elfogadása azonban nem „kötelező” megoldás. Emiatt átláthatóbb és megnyugtatóbb lenne, ha már a rendelet szintjén is jogilag kikényszerített négyponthoz hasonló rendszerről beszélhetnénk, amelyben a más kibocsátó SZÉP Kártyájának elfogadása nem szívességi, „Gentlemen’s Agreement” alapon történik. Ez egyszerűen egyértelművé tenné azt is, hogy az elfogadó kereskedő csak az ő elfogadó szolgáltatójával kell, hogy szerződéses viszonyban álljon, nincs szükség a kibocsátókkal való közvetlen szerződésre.

- Az elfogadó és a kibocsátó közötti szerződésben lehet megegyezni az elfogadónál hagyott díjmértékről, amely maximum 0,3 százalék lehet. (Ez tehát fordított bankközi jutaléknak felel meg: a kibocsátó fizet az elfogadónak az elfogadásért.) Előre mutató megoldásként értékelhető, hogy a díjat jogszabályban, maximális mértékét megállapítva határozták meg.
- A SZÉP Kártyánál on-line engedélyezést és nyilvántartást alkalmaznak, ezzel biztonsági szempontból mindenképpen a jobb és hosszabb távon hatékonyabb megoldás feltételeit teremtették meg az off-line vagy papír alapú rendszerekkel szemben.

Összességében megállapítható, hogy a SZÉP Kártya az előző pontban bemutatott alapelveket vizsgálva több szempontból is pozitívan értékelhető, de szükséges lenne az elfogadóhelyek számának további növelése, valamint jobb megoldás lenne, ha már a rendelet szintjén is négyponthoz hasonló rendszerről beszélhetnénk. Így válna egyértelművé, hogy az elfogadó kereskedőknek csak az elfogadó bankjukkal szükséges szerződéses viszonyban állniuk, nem kell a kibocsátókkal közvetlenül szerződniek.

AZ ERZSÉBET-UTALVÁNY ELEKTRONIZÁLÁSÁVAL TOVÁBBI JELENTŐS HATÉKONYSÁGJAVULÁST LEHET ELÉRNI

Az Erzsébet-utalványt jelenleg papír alapon bocsátják ki. Népszerűségét annak köszönheti, hogy az adókedvezmények szempontjából a legkedvezőbb béren kívüli juttatások

közé tartozik. Funkcióját tekintve elsősorban szociális célokat szolgál, ellentétben a gazdaságfejlesztési célú SZÉP Kártyával. Sajtóhírek szerint felvetődött már bizonyos támogatások, segélyek Erzsébet-utalvánnyal történő kifizetésének gondolata is.

Az Erzsébet-utalvány kibocsátásáról szóló KIM rendelet lehetővé teszi az utalvány elektronikus megjelenését. A cikkben felsorolt érvek alapján ez mindenképpen jelentős hatékonyságjavulást eredményezne, a megfogalmazott alapelvek figyelembevétele pedig elősegítheti az elektronizálás társadalmi, technikai és üzleti szempontból is eredményes megvalósítását.

FELHASZNÁLT IRODALOM

39/2011. (XII. 29.) KIM rendelet az Erzsébet-utalvány kibocsátásáról.

55/2011. (IV. 12.) Korm. rendelet a Széchenyi Pihenő Kártya kibocsátásának és felhasználásának szabályairól.

KESZY-HARMATH ZOLTÁNNÉ-KÓCZÁN GERGELY-KOVÁTS SURD-MARTINOVIC BORIS-TAKÁCS KRISTÓF (2011): A bankközi jutalék szerepe a kártyás fizetési rendszerekben. *MNB-tanulmányok*, 96.

NEMZETI ÜDÜLÉSI SZOLGÁLAT (2012): *Erzsébet-utalvány*. [URL](#).

TAKÁCS KRISTÓF (2011): A magyar háztartások fizetési szokásai. *MNB-tanulmányok*, 98.

TURIZMUSINFO.HU (2012): *Szép-kártya.hu*. [URL](#).

TURJÁN ANIKÓ-DIVÉKI ÉVA-KESZY-HARMATH ZOLTÁNNÉ-KÓCZÁN GERGELY-TAKÁCS KRISTÓF (2011): Semmi sincs ingyen: A főbb magyar fizetési módok társadalmi költségének felmérése. *MNB-tanulmányok*, 93.